

Сполучені Штати Америки

Геополітична та геоекономічна ситуація. Сполучені Штати – це четверта за розміром країна світу після Росії, Канади та Китаю. Вона складається з 48 штатів, що безпосередньо межують між собою, та двох, що територіально лежать окремо, – Аляски та Гаваїв. Територія США – 9628382 км². Для порівняння – це складає: більше половини обшарів Росії; три десятих від обшарів Африки; два з половиною разів більше від західної Європи; лише трохи менше, ніж Китай. Кордони: 48 штатів – Канада на півночі, Атлантичний океан на сході, Мексика та Мексиканська затока на півдні, Тихий океан на заході; Аляска – Північний Льодовитий океан на півночі, Канада на сході, Тихий океан на півдні, Північний Льодовитий океан, Чукотське море, Берингове море та Берингова протока на заході; Гаваї – з усіх боків оточені Тихим океаном. Сухопутні кордони здебільшого проходять по умовних лініях або водних артеріях. Протяжність берегової лінії – 19929 км, включаючи Аляску та Гаваї.

Населення США – понад 300 млн. (2006 р.). Столиця – Вашингтон. Державний устрій – федеративна республіка в складі 50 штатів і федерального (столичного) округу Колумбія. Штати мають право на самоврядування.

США – найбільша за економічним, політичним та військовим потенціалом країна світу. При частці в населенні світу 4,6% виробляє 25% валового світового продукту. Валовий внутрішній продукт США дорівнює \$ 13 трлн., тобто понад \$ 43 тис. на одного мешканця (2006 р.). За індексом розвитку людського потенціалу США займає четверте місце серед 200 країн світу. США нині утримують перше місце в світі за рівнем продуктивності праці, розвитку наукових досліджень і наукоємних виробництв та послуг, в освоєнні космосу і воєнному виробництві. На початку XXI ст. США претендують на роль єдиної в світі країни-«наддержави» і першої постіндустріальної країни.

Перетворенню США на наймогутнішу країну світу сприяв комплекс надзвичайно сприятливих умов природного середовища, соціально-економічних та політичних чинників. Північно-американська цивілізація формувалася як похідна від західно-європейської з намаганням максимально вдосконалити останню всюди, де можливо. На перешкоді її розвитку не було традицій та заборон, як у Європі; у той же час широко використовувалися людські, фінансові, виробничі та науково-технічні ресурси й досягнення Західної, а згодом Центральної та Східної Європи (у т.ч. України).

Уже на зламі XIX і XX ст. США, обігнавши Велику Британію, вийшли на перше місце в світі

за економічним потенціалом. Перша і друга світові війни, незважаючи на значні людські втрати та військово-економічні зусилля, зокрема під час останньої, сприяли подальшому економічному та фінансовому зміцненню США, а також на декілька десятиліть позбавили західноєвропейських та японських конкурентів. Як наслідок, США першими скористалися науково-технічною революцією другої половини ХХ ст., вистояли та виграли у військово-політичному та ракетно-космічному суперництві з нині неіснуючим СРСР, і зараз передують у використанні досягнень НТР-2, або інформаційно-електронної революції.

США зародилися на Атлантичному узбережжі як переселенська колонія Англії. У 2007 році виповнилося 400 років з часу заснування першого англійського поселення в Америці – форту Джеймстаун на березі затоки Чесапик в нинішньому штаті Вірджинія. Ще одна важлива подія відбулася в 1620 році, коли англійські колоністи, що прибули до Америки на кораблі «Мейфлауер» (Майська квітка) заснували поселення Плімут у Массачусетсі. На рік завоювання незалежності (1776) площа США становила 2,3 млн. км². Поступово в ході т. зв. «Руху на захід» Сполучені Штати розширили свою територію до Тихого океану. Значні площі були «куплені» або просто загарбані в інших держав.

Зараз територія США складається з трьох частин: «Суміжні штати» (48 штатів, 85% площі, 99,5% населення), 49-й штат – Аляска (відстань від «суміжних штатів» – 2600 км), 50-й штат – Гавайські острови (відстань відповідно 3990 км). Територія «суміжних штатів» утворює прямокутник з розмірами 4500км x 2500 км.

Географічне положення США є виключно вигідним, але при цьому своєрідним. З одного боку – це слабкі сусіди (Канада та Мексика), які ніколи не загрожували США, та вихід на узбережжя Атлантичного та Тихого океанів (не рахуючи Північного льодовитого на Алясці). З іншого боку – це значна віддаленість як від Європи (6000 км), так і від Азії (8500 км), що незважаючи на розвиток сучасного транспорту, є стримуючим чинником, зокрема щодо зовнішньоекономічних відносин.

Ще на початку ХХ ст. статистична служба США (Бюро цenzів) затвердила поділ території на три великі райони, що склалися історично, – Північ, Південь і Захід. Північ ділять на Північний Схід та Середній Захід. Сучасний поділ, згідно Бюро цenzів, включає дев'ять регіонів: 1. Тихоокеанські штати (3 – Вашингтон, Орегон, Каліфорнія). 2. Гірські штати (8 – Монтана, Айдахо, Вайоминг, Невада, Юта, Колорадо, Арізона, Нью-Мексико). 3. Північно-Західний центр (7 – Північна та Південна Дакота, Міннесота, Небраска, Айова, Місурі, Канзас). 4. Південно-Західний центр (4 – Техас, Оклахома, Арканзас, Луїзіана). 5. Північно-Східний центр (5 – Мічиган, Вісконсін, Іллінойс, Індіана, Огайо). 6.

Південно-Східний центр (4 – Кентуккі, Теннессі, Міссісіпі, Алабама). 7. Середньо-Атлантичні штати (3 – Нью-Йорк, Пенсільванія, Нью-Джерсі). 8. Південно-Атлантичні штати (8 – Меріленд, Делавер, Вірджинія, Зах. Вірджинія, Північна та Південна Кароліна, Джорджія, Флорида). 9. Нова Англія (6 – Вермонт, Нью-Гемпшир, Массачусетс, Коннектікут, Род-Айленд, Мен). Крім цього, широко вживаються такі назви, як Приозер'я (територія між Великими озерами, Аппалачами та річками Міссісіпі, Огайо), Аппалачський Підмонт, Галф (узбережжя Мексиканської затоки між Ріо-Гранде та Міссісіпі) тощо. Північно-Американський континент розташований у чотирьох годинних поясах, не враховуючи ще двох, що охоплюють Аляску й Гаваї: Східний (GMT1) мінус 5 год.), Центральний (GMT мінус 6 год.), Гірський (GMT мінус 7 год.), Тихоокеанський (GMT мінус 8 год.), Аляскінський (GMT мінус 9 год.), Гавайський (GMT мінус 10 год.).

1) GMT - Greenwich Mean Time, Час за Гринвичем.

Природно-ресурсний потенціал та екологічний стан. Основна територія Сполучених Штатів Америки розміщується в субтропічному та помірному поясах Північноамериканського континенту, простягаючись від Атлантичного до Тихого океанів. Аляска, територію якої омивають води Тихого й Північного Льодовитого океанів, знаходиться в арктичному й субарктичному поясах. Південь півострова Флорида, а також розташовані в Тихому океані Гавайські острови – в тропічному поясі.

Країна має своєрідний рельєф: компактно розташовані рівнини та горбисті області (близько 1/2 основної території США). Гірські пасма знаходяться в периферійних частинах країни і витягнуті вздовж узбережжя. Найбільш очевидною рисою є лінійне розташування (з півночі на південь) високих гірських хребтів та плоскогір'їв Кордильєр, східну частину яких формують Скелясті гори. Їхні масивні структури переважають на західній частині континенту від Аляски до штату Нью-Мексико. Формування Кордильєр ще не завершилося, про що свідчать часті землетруси й активний вулканізм. Гірська система Кордильєр має протяжність 2,5 тис. км. Тут знаходиться найвища точка США та Північної Америки – г. Мак-Кінлі (Аляска, 6194 м). Цікава особливість Кордильєр на ділянці скелястих гір – післявулканічні явища, зокрема в Єллоустоунському національному парку. Це близько 1000 гейзерів та грязьових котлів (виверження деяких гейзерів сягають 90 м), джерела термальних вод, грязьові вулкани тощо. Цей національний парк є найстарішим в США (створено в 1872 р.).

Основною особливістю східної частини Північної Америки є ще одне (значно нижче) пасмо гірських підняттяв Лабрадору й Аппалацької системи, яке також простягається в північно-південному напрямку й пролягає від провінцій Атлантичного узбережжя Канади

до штату Алабама. Характер розміщення Скелястих та Аппалацьких гір має важливе значення, оскільки вони не утворюють перешкод на шляху полярних з півночі чи тропічних з півдня повітряних мас у їхньому русі внутрішніми частинами континенту.

Між Скелястими горами й Аппалачами розкинулися величезні внутрішні рівнини Північної Америки, що простягаються від дельти річки Маккензі на узбережжі Північного Льодовитого океану до Мексиканської затоки. У їх складі виділяють декілька регіонів:

Канадський щит, який є геологічною серцевиною, що містить найстаріші гірські породи Північної Америки.

Внутрішні низовини, здебільшого вкриті гляціальними наносами, які були в минулому вкриті кригою, талими водами та обдувалися вітром під час плейстоценського зледеніння.

Великі рівнини – обширна поверхня, складена осадовими породами, що повільно піднімається на захід у напрямку скелястих гір. Уздовж південного краю ці внутрішні безлісні рівнини переходять у Приатлантичні рівнини.

Приатлантичні рівнини простягаються від Південного Техасу вздовж спрямованої до океану краю Аппалацької системи та сусіднього Підмунту й закінчуються аж біля о. Лонг-Айленд, що лежить на схід від м. Нью-Йорк.

На захід від Скелястих гір лежить зона внутрішніх басейнів і плато. У Сполучених Штатах цей фізико-географічний район охоплює:

Плато Колорадо на півдні, з його щільними осадовими породами та величним Великим Каньйоном. Цікаво, що останній виник як результат ерозії річки Колорадо, що відбувалося протягом останніх 30 млн. років. Профіль каньйону формувався поступово згідно з тим, як у процесі руйнування м'які породи утворювали порожисті схили. В результаті каньйон прорізає плато Колорадо на глибину 1175 – 2000 м.

Плато Колумбія, що покрито лавою та утворює басейн річки Колумбія.

Центральна територія басейнів та гірських кряжів (Великий басейн) штатів Невада та Юта, де знаходяться декілька зниклих озер льодовикового періоду, а також уціліле Велике Солоне озеро. Цю територію ще називають міжгірською зоною через її розташування між Скелястими горами на сході та гірською системою Тихоокеанського узбережжя на заході.

Від півострова Аляска до Південної Каліфорнії на західному узбережжі Північної Америки переважає майже безперервний ланцюг високих гірських масивів, що утворилися від зіткнення між північноамериканською та тихоокеанською платформами. Головними складниками цього берегового гірського комплексу є гори Сьєрра-Невада в штаті Каліфорнія, Каскадні гори в штатах Вашингтон та Орегон та довге пасмо високогірних масивів, що обрамлюють узбережжя Британської Колумбії в Канаді та південної частини Аляски. Переривають це гірське пасмо три обширні густозаселені долини: Центральна долина Каліфорнії; низовина Каулітц-П'юджет-Саунд у штаті Вашингтон, яка переходить південніше в долину західної частини Орегону під назвою Вілламет; долина Фрезер, що розсікає береговий кряж Британської Колумбії. Уздовж узбережжя Атлантичного океану та його Мексиканської затоки розташовані Приатлантична та Примексиканська низовини.

Орографічні особливості території США визначають закономірності розміщення покладів корисних копалин. Основними зонами є Канадський щит, Аппалацькі гори та окремі ділянки гірських хребтів Заходу. Найбільш вартими уваги покладами Канадського щиту є залізна руда, нікель, золото, уран та мідь. Район Аппалачів окрім величезних покладів бітумінозного (м'якого) вугілля також багатий на тверде (антрацитове) вугілля, родовища якого знаходяться в Північно-Східній Пенсільванії. Західна гірська зона вирізняється значними покладами вугілля, міді, цинку, свинцю, молібдену, урану, срібла й золота. Найбільш стратегічно важливими ресурсами, крім вугілля, є нафта і природний газ. Головні райони покладів нафти в США розміщуються вздовж узбережжя та на континентальному шельфі Мексиканської затоки (штати Техас, Луїзіана); у Середньоконтинентальному районі, що простягся через західну частину Техасу та Оклагоми та східну частину Канзасу; а також уздовж центральної частини північного схилу Аляски; що виходить до Північного Льодовитого океану. Розміщення покладів природного газу загалом нагадує географію нафтових родовищ. Отже, світове значення мають в США запаси вугілля, нафти, газу, урану; залізних, мідних, свинцево-цинкових та вольфрамо-молібденових руд; фосфоритів, калійної солі та сірки. У той же час відсутні або не мають промислової ваги поклади марганцевої руди, бокситів, олова, нікелю,

кобальту, платини.

Зокрема поклади вугілля (бітумінозного та антрацитового) зосереджені в північній та центральній частинах Аппалацького басейну (штати Пенсільванія, Зах. Віргінія, Віргінія, Огайо, Кентуккі, Меріленд), а також на його півдні (штати Алабама, Теннесі). Про потужність шарів вугілля в Аппалацькому басейні говорить характеристика т. зв. «Піттсбурзького пласту» в Пенсільванії: товщина 6 футів (3 м), глибина 500 футів (250 м). Для порівняння: в Донецькому басейні нині розробляють шари вугілля товщиною 0,8 м на глибині понад 1 км. Другий за обсягом запасів – Східний внутрішній басейн, площа якого охоплює штати Індіана, Іллінойс, захід Кентуккі. Величезні, ще не повністю оцінені, запаси вугілля мають Північно-Західний Центр та Гірські штати, особливо Колорадо, Юта, Вайомінг, Нью-Мексико.

Поклади нафти та газу розміщуються переважно на захід від Міссісіпі в штатах Техас, Луїзіана, Оклахома та Каліфорнія, також є в Іллінойсі та Зах. Віргінії. Новий район цих покладів – Аляска (особливо родовище Прадхо-Бей на півночі півострова).

Покладами урану багаті гірські штати (особливо Нью-Мексико, Колорадо, Вайомінг, Юта).

Запаси залізної руди зосереджені в п'яти районах: 1) Озеро Верхнє (штати Міннесота, Мічиган – вміст заліза в руді 60-70%); 2) Південно-Східний (штати Алабама, Джорджія); 3) Західний (штат Каліфорнія, родовище Ігл-Маунтін); 4) Південний (штати Техас, Арізона); 5) Північно-Східний (штати Нью-Йорк, Нью-Джерсі). Перспективне значення мають величезні поклади залізо-кремнієвих сланців (таконітів та джаспілітів) з вмістом заліза 30% (біля озера Верхнє та в штаті Невада).

На родовища руд кольорових металів в основному багаті гірські штати (особливо на вольфрамо-молібденові руди, золото, срібло). Поклади мідної руди відомі в штатах Арізона, Юта, Мічиган; цинкової – штати Теннесі, Нью-Йорк; свинцевої – Місурі та гірські штати.

Через особливості орографічної будови території клімат на більшій частині території Сполучених Штатів помірний та субтропічний континентальний, на узбережжі Атлантики

– континентально-морський, на півдні Флориди – тропічний, на півночі Аляски – арктичний. Середня температура січня від – 24,8°C на Алясці та – 18°C на півночі Центральних рівнин, до +12°C на південному заході країни та +20°C на Флориді. Середні температури липня 14 – 22°C на західному узбережжі, 16 – 26°C на східному, на півдні поясу внутрішніх плато і плоскогірних територій до 32°C. Опадів на південному заході Аляски та на навітряних схилах гір тихоокеанського узбережжя випадає 3000 – 4000 мм, на сході і в приморській смузі на Заході 1000 – 2000мм на рік, на Центральних рівнинах 600 – 900 мм, на Великих рівнинах 400 – 600 мм, на внутрішніх плоскогір'ях і плато менш ніж 400мм, а місцями – менш ніж 100 мм (пустеля Мохаве). Найбільше опадів випадає на Гавайських островах – понад 10000 мм на рік.

На Великих рівнинах у літні місяці часто виникають потужні смерчі, які в США називають торнадо, діаметром в декілька метрів і навіть сотень метрів, швидкістю руху понад 80 км/год. Через сильні сухі західні вітри часто виникають пилові бурі, що здіймають у повітря тисячі тон ґрунту. Найнижчою точкою Північноамериканського континенту є Долина смерті (США, Каліфорнія, 86 м нижче рівня океану). Ця невелика пустеля в оточенні гір є одним з найспекотніших місць на планеті. Так, у 1917 р. тут було зафіксовано температуру вищу за + 43,9°C протягом 43 діб поспіль, а максимальна зареєстрована температура в цій долині склала +57°C. Крім міражів та інших аномальних явищ, Долина смерті відома дивною поведінкою каміння, яке довільно котиться піском, обходячи перепони на своєму шляху, з ледь помітною швидкістю. Це явище отримало назву «мобільне каміння» або «Рейктерське каміння».

Загалом коливання температури мають широтний характер (чим далі на північ, тим холодніше), однак різниця в нагріванні суходолу та води викривляє загальну схему. Через те, що суходіл нагрівається і охолоджується швидше, ніж водні маси, річні температурні коливання набагато значніші там, де більша континентальність (віддаленість від океанів). Випадіння опадів загалом має тенденцію до зменшення в західному напрямку (окрім самої смуги Тихоокеанського узбережжя), що є результатом так званого дощово-тіньового ефекту. Це відбувається тому, що тихоокеанські повітряні маси, які рухаються під дією панівних вітрів, несуть свою вологу на материк. Але невдовзі зіштовхуються з горами Сьєрра-Невади та Каскадними, які змушують їх підніматися та охолоджуватися, вінчаючи гребені цих гірських кряжів. Таке охолодження супроводжується значною конденсацією та випадінням опадів. Отже, доки ці повітряні маси опустяться і нагріються на східних схилах гір, щоб почати свою мандрівку внутрішніми частинами континенту, вони вже віддадуть значну частину вологи. Таким чином, ці гори утворюють суху «тінь», яка посилюється щоразу, коли повітря, що рухається на схід, мусить долати інші кряжі в глибині материка, особливо масивні Скелясті гори. Це посушливе (а місцям дуже посушливе) довкілля простягається так глибоко в центральну частину США, що можна зробити загальний поділ між аридною (західною) та гумідною (східною) Америкою, що розташовані одна навпроти іншої вздовж невиразного розмежування, яке краще розглядати у вигляді широкої перехідної зони.

Хоча можна легко картографувати розмежувальний критерій – 20 дюймів (50 см) річної кількості опадів. Загалом північно-південна ізогіета (лінія, що з'єднує місця, де випадає точно 20 дюймів опадів за рік) може коливатися (і рік за роком справді змінюється) по території Великих рівнин, схильних до посухи, бо дощі, що приходять з Мексиканської затоки, дуже мінливі.

З іншого боку, випадіння опадів у гумідній частині Північної Америки є значно більш сталим. Панівні західні вітри, які звичайно є сухими у великій зоні на захід від 100-го меридіану, набирають значної вологи над внутрішніми низовинами і розподіляють її по всій східній частині США. Тут формуються численні урагани в зоні високоактивного погодного фронту, що утворюється між тропічним повітряними масами Мексиканської затоки на півдні та полярним повітрям з півночі. Навіть, якщо більшість ураганів не досягають руйнівного рівня, місцеві погодні збурення, утворені різними перепадами температур, завжди небезпечні. Кожного року в центральній частині США відбувається більше торнадо, ніж у будь-якому іншому місці на Землі. А взимку у північній частині цього регіону випадає багато снігу, особливо навколо Великих озер.

Загальний природний поділ на гумідну та аридну частини Північної Америки відображається також у поділі ґрунтів і рослинності. Для сільськогосподарських потреб звичайно достатньою є волога в ґрунті для вирощування культур там, де річне випадіння опадів перевищує критичну позначку 500 мм. Там, де річна загальна кількість опадів менша, ґрунти все ще родючі (особливо на Великих рівнинах). Але для досягнення їхнього повного сільськогосподарського потенціалу часто необхідно проводити зрошення.

У структурі поверхневих вод Північної Америки переважають дві основні дренальні системи, що лежать між Скелястими горами та Аппалачами:

1) п'ять Великих озер (Верхнє, Мічиган, Гурон, Ері, Онтаріо), які стікають у річку Св. Лаврентія;

2) могутня система річок Міссісіпі-Міссурі, що живляться такими головними притоками, як річки Огайо, Теннессі та Арканзас.

Обидві системи є результатом останнього періоду зледеніння – плейстоцену. Разом вони становлять найкращу природну материкову водну систему в світі.

Втручання людини вдосконалило цю природну систему судноплавства, завдяки будівництву каналів, що з'єднують ці дві системи, а також судноплавну річку Св. Лаврентія. Для потреб прибережних районів північного сходу чудово слугує ціла низка коротких річок Атлантичного узбережжя. Багато головних прибережних міст, таких як Вашингтон, Балтимор та Філадельфія, розташовані на водоспадах, які позначають межу навігаційного простору, що зазнає припливів і відпливів (звідси їхня назва – міста лінії водоспадів)

Річки на південному сході та заході Скелястих гір спершу не мали великої практичної цінності через їхні напрямки й труднощі судноплавства. Однак на крайньому заході річки Колорадо та Колумбія стали надзвичайно важливими, як джерела постачання питної та іригаційної води, а також гідроенергії. У цілому на переважній території країни річкова мережа густа, річки багатоводні. Живлення їх здебільшого снігово-дощове. В центральних та північних районах річки протягом 5 – 9 місяців укриті кригою. Визначною рисою гідрографії Північної Америки є наявність одного з найпотужніших водопадів світу – Ніагарського на р. Ніагара (висота 51 м). Гуркіт його води в тиху та безвітряну погоду можна почути за 20 км.

Загальна площа сучасного зледеніння в Північній Америці становить 2 млн. км². На теренах Сполучених Штатів воно спостерігається на Алясці та на вершинах Кордильєр. Щодо рослинності, то поділ на гумідну та аридну Америку є знову ж таки вагомим узагальненням: природну рослинність території, які отримують понад 500 мм опадів на рік, становлять ліси, а сухіший клімат є джерелом трав'яного покриву.

На території США представлено майже всі природні зони північної півкулі. На Алясці – ділянки арктичних пустель, тундра і лісотундра. Північно-східні хвойні та мішані ліси на південь змінюються широколистяними і тропічними. Західну частину Центральних рівнин займають високотравні прерії, які зазнали значної антропогенної зміни і нині майже цілковито розорані. Сухі степи переважають на теренах Великих рівнин. Схили Кордильєр часто вкриті хвойними лісами, а для плато характерною є рослинність напівпустель і пустель.

Екологічна ситуація вкрай несприятлива. Особливо потерпають райони, де зосереджено багато промислових підприємств. Крім того, значної шкоди завдається Світовому океану. Море забруднене навіть на узбережжі Аляски, де трапляються виливи нафти. Водночас значні зусилля спрямовуються на охорону природного середовища і збереження ландшафтів країни, серед яких багато природних див: від Гранд-Каньйону й величного Йосеміте до скам'янілих рослин і тварин у заповіднику Джон-Дей-Фоссіл-Беде. Створено понад 50 національних парків загальною площею 30 млн. га, серед них Єлоустоунський, Йосеміцький, Секвоя, Великий Каньйон. Ще 310000 км² у 320 різних місцевостях перебувають у віданні Служби національних парків США.

Народонаселення. За останні 15 років населення США збільшилось з 250 млн. до 300 млн. чол. (2006 р.). Це означає, що щорічний приріст населення в Сполучених Штатах складає 3,33 млн. Це досить високий показник для постіндустріальної держави. За кількістю населення США займають третє місце після Китаю (1,3 млрд.) та Індії (біля 1 млрд.). Середня густина перевищує 31 чол. на км². Дуже слабо заселені Аляска (менше 1 чол. на км²), а також гірські штати та Великі рівнини. Високою є густина населення в місцях концентрації великих міст, де міські агломерації, зливаючись одна з одною, утворили гігантські мегалополіси.

Значну частку приросту населення США і нині складає імміграція (біля 1 млн. / рік). А в минулому саме притік іммігрантів (з 1820 р. по 1920 р. – 60 млн. тільки зареєстрованих) зумовив стрімке збільшення чисельності населення США. Тому самі американці часто називають себе «нацією іммігрантів». Особливо значні «імміграційні хвилі» в США спостерігалися на початку ХХ ст. (зокрема з Південної та Східної Європи, у т. ч. з України – 700 тис.) та після Другої світової війни (ще 100 тис. українців). Зараз (починаючи з 1990-х рр.) відбувається третя «хвиля» імміграції (зокрема з країн бывшего «соцтабору» та бывшего СРСР), в якій вирізняються три групи іммігрантів: політичні (біженці – до 400 тис./рік), вчені та фахівці («імпорт інтелектуалу»), некваліфікована робоча сила. Національний склад (етнос) характеризується перевагою білого населення (в т. ч., т. зв. WASP – білий, англосаксонець, протестант – прямих нащадків англійських першозаселювачів Америки), але частка його поступово знижується (80,3% у 1990 р.; 74,7% у 2005 р.). Натомість збільшується частка чорношкірих американців (або афроамериканців) – з 11,5% у 1990 р. до 12,3% у 2005 р. та «латинос» (іспаномовних американців) – з 9% у 1990 р. до 14,5% у 2005 р. Досить швидко збільшується частка американців азійського походження (з 2,8% у 1990 р. до 4,3% у 2005 р.). Практично стабільною залишається частка північноамериканських індіанців (близько 0,9%). Близько 0,1% складають корінні мешканці Гавайських островів. За даними 2005 р. 6,8 млн. осіб (2,4% населення США) належать до змішаних рас. Зростання расово-етнічного розмаїття американського населення особливо помітне серед молоді: близько 40% населення віком до 18 років – американці африканського, азійського, латиноамериканського або іншого походження і тільки 60% – білі нелатиноамериканського родоводу.

Значну етнічну групу США нині становлять українці, яких згідно перепису 2001 р. нараховувалося 893 тис. осіб (0,4 %). За чисельністю це 21 місце серед усіх етнічних груп цієї країни. У розвитку організованого життя української громади США вчені виокремлюють чотири етапи:

1) період до Першої світової війни, що характеризується становленням організаційної мережі та формуванням національної ідентичності;

2) період між двома світовими війнами, коли порівняно невелика унаслідок обмежень імміграційного законодавства політична імміграція значно активізувала діяльність існуючих і утворила нові українські організації;

3) період після Другої світової війни, коли політичні емігранти, що прибули з таборів для біженців і переміщених осіб у Німеччині та Австрії, обмежилися незначною участю в роботі існуючих українських організацій, створюючи свої власні;

4) 90-ті роки після розпаду СРСР.

Американці українського походження живуть переважно компактними групами. Найбільше їх концентрується в штатах Нью-Йорк (150 тис.), Пенсільванія (122 тис.), Каліфорнія (83 тис.), Нью-Джерсі (74 тис.). У цих чотирьох штатах проживає майже половина всього українського населення США. Далі (за порядком зменшення кількості українців) йдуть штати Іллінойс (48 тис.), Огайо (47 тис.), Мічиган (46 тис.), Флорида (43 тис.), Вашингтон (30 тис.), Коннектікут (23 тис.), Массачусетс (22 тис.), Меріленд (20 тис.), Міннесота (17 тис.), Техас (16 тис.), Вірджинія (15 тис.).

Серед осіб українського походження, котрі обіймали високі державні посади, були: Й. Чарак – заступник міністра військово-повітряних сил США в 1960 – 1963 рр.; Г. Кістяковський – спеціальний радник президента Ейзенхауера з питань науки і технологій (1951 – 1961 рр.); М. Яримович – президент Центру стратегічної оборони ВПС США та американського Інституту аеронавтики й астронавтики; М. Куропас – спеціальний помічник президента Форда з питань етнічної політики (1976 – 1977 рр.); Р.

Попадюк – помічник прес-секретаря президентів Рейгана і Буша з питань зовнішньої політики, посол США в Україні (1992 – 1993 рр.); Б. Футей – федеральний суддя, член Верховного суду США (нині). Багато американських українців або їх нащадків набули слави в американській та світовій науці (С. Кузнєц), технологіях (І. Сікорський), фільм-індустрії (режисери Е. Казан, С. Кубрик, Дж. Цукоррод; актори К. та М. Дуглас, С. Сталлоне), індустрії моди (Макс Фактор) тощо.

У США зростає кількість міського населення. Якщо за даними першого перепису населення (1790 р.) тільки 5% населення жило в містах, у 1890 р. – трохи більше ніж 1/3, то у 2005 р. 8 з 10 американців жили в містах, при цьому з 10 – у містах з кількістю мешканців 5 млн. і більше. Майже на 20% з 1990 р. зросла людність міст чисельністю 2 – 5 млн. осіб. Найбільшим за кількістю населення містом США залишається Нью-Йорк (21,2 млн. у 2005 р.), за ним іде Лос-Анджелес (16,4 млн.). Процес урбанізації в США має свої особливості, що проявилось у формування суцільних смуг міських поселень з чисельністю населення в десятки мільйонів мешканців – мегалополісів. Найбільший з них – Північно-Східний (або Босваш) склався на атлантичному узбережжі між Бостоном і Вашингтоном з включенням сюди також Нью-Йорку, Філадельфії, Балтимору. Тут зрослися 40 агломерацій (метрополісів) з населенням 50 млн. чол. Протяжність цього мегалополісу – біля 1000 км, площа 130 тис. км², середня густина населення – 325 чол./км². Поступово складаються ще три мегалополіса: 1) Каліфорнійський (Сан-Франциско–Лос-Анджелес–Сан-Дієго); 2) Приозерний (Мілуокі–Чикаго–Детройт–Клівленд–Піттсбург); 3) Техаський (Даллас–Форт-Уорт–Хьюстон). Подібні процеси спостерігаються в районі Аппалацького Підмонта, південно-східній Флориді і на узбережжі Галфу.

Одночасно поширюються процеси субурбанізації, тобто зростання площі та населення передмість, де вже проживає 40% населення США і знаходиться стільки ж робочих місць. Великі міста в Америці (крім Вашингтону) мають типову структуру: складаються з центральної частини («даунтаун»), забудованої будинками-хмарочосами, де містяться штаб-квартири компаній, банки, різноманітні офіси, готелі, ресторани, міжнародні установи тощо, та передмість, забудованих 2–3 поверховими віллами, де й проживає основна частина населення цих міст. Усе це з'єднане розгалуженою системою швидкісних автошляхів високої якості, тому транспортних проблем, як правило, не виникає. До найбільш високих будинків в США належать «Сірс Тауер» (436 м, в Чикаго) та «Емпайр Стейт Білдинг» (365 м, у Нью-Йорку).

За американськими стандартами до міських зараховуються населені пункти з чисельністю мешканців понад 2,5 тис. Міські утворення в США поділяються на три типи: сіті (місто), метрополітенський ареал – МА (агломерація), консолідований метрополітенський ареал – КМА (з сусідніми великими і середніми містами). Для

прикладу, Нью-Йорк має такі відповідні показники: 7,5 млн. (сіті), 9 млн. (МА), 21,2 (КМА); Чикаго: 3 млн. (сіті), 8 млн. (МА), 10 млн. (КМА); Лос-Анджелес: 5 млн. (сіті), 12 млн. (МА), 16,4 млн. (КМА). Нині в США нараховується понад 50 міст-метрополісів-мільйонерів і їх кількість постійно зростає.

Сільське населення США складає 20% або 60 млн. чол. (2005 р.). Серед останніх лише 3 млн. живуть на фермах (фермерське населення постійно зменшується, 50 років тому на фермах жило 30 млн., 10 років тому – 5 млн.), решта живе в компактних поселеннях, працює не в сільському господарстві, а у вторинній чи третинній сферах, має міські побутові умови і веде міський спосіб життя. За таких умов поняття «сільська місцевість» та «сільські мешканці» в США нині втратили свій сенс. Фактично населення поділяється на метрополітенське, позаметрополітенське і фермерське.

Близько 59% американців, що мають роботу (2005 р.), зайняті в сфері послуг та торгівлі, 12% – у промисловості, 7,7% – у будівництві, 7,3% – у фінансовій сфері та страхуванні, 5% – на транспорті, 4,8% – у сфері державного управління, 2,5% – у сфері інформації, 1,7% – у сільському, лісовому, рибному господарстві.

США – найбагатша країна світу з високим рівнем життя людей. Середня зарплата в чоловіків \$42000 в рік, у жінок – \$32200. При цьому 19,2% американців заробляють від \$25 до 35 тис., 21,3% – від \$35 тис. до 50 тис., 18,6% – від \$50 тис. до 75 тис. на рік. Близько 67% американців живуть у власних домівках, 33% наймають житло, 91% населення мають одну або більше машин.

13% населення живуть за межею бідності, яка нині дорівнює \$14 тис. в рік для міської родини з 4 осіб. Це приблизно 40 млн. осіб, з яких 25 млн. – білі, 10 млн. – чорні, 5 млн. – латинос. У відсотковому відношенні бідними вважаються 30% чорного населення США, 25% – латинос, 10% білих. Розрізняють два типи бідності: регіональна та особиста. Так, до «бідних» штатів (де бідне населення становить до 30%) відносять шість з 50: Зах. Віргінія, Алабама, Міссісіпі, Арканзас, Луїзіана, Нью-Мексико, Джорджія. Особиста бідність пояснюється особистими та соціальними чинниками (освіта, фізичні та розумові вади, неповна родина тощо). Але бідність в США і, для порівняння, в Африці – це різні речі. Так, в США 100% бідних родин мають газ, холодильник, електропіч, 85% – кольоровий телевізор, 70% – автомашину, 50% – кондиціонер. Для вирішення цієї соціальної проблеми влада США щорічно виділяє \$200 млрд., зокрема для безоплатної медичної допомоги, грошової допомоги малозабезпеченим родинам, безкоштовних талонів на харчування тощо. Законодавчо встановлений мінімальний розмір заробітної плати, який нині дорівнює \$7,5/годину.

Державний устрій і політичний лад. США є президентською республікою, у Конституції 1787 р. закріплений організаційно-правовий розподіл влади і принцип балансу влади. США – федеративна республіка, суб'єктами федерації є 50 штатів. Територія США включає також о-ви Східне Самоа і Віргінські, які мають статус території США. Особливий статус має федеральний округ Колумбія, де знаходиться столиця – м. Вашингтон. Штати є державними утвореннями, всі вони рівноправні, не мають державного суверенітету і права виходу з США. Проте вони мають свої конституції, які повинні відповідати Конституції США. Штати можуть видавати свої закони, мають власне громадянство. Проте Конституція США забороняє штатам вступати до будь-яких союзів, договорів чи конфедерацій, укладати договори з іншими штатами чи іноземними державами. Структура органів штатів подібна до структури федеральних органів.

У політичному житті США вирішальне значення мають в основному дві політичні партії: Республіканська і Демократична, утворені ще в XIX ст. Республіканці виступають у внутрішній політиці за скорочення фінансування соціальних програм, а в зовнішній – вимагають значного зменшення фінансової допомоги іншим країнам. Демократи займають протилежні позиції. Обидві партії не мають постійних програм (вони приймають лише передвиборні маніфести), не мають постійного членства. Заявку на лідерство в партії робить перед виборами той чи інший відомий політик, як правило, сенатор або губернатор штату.

Парламент США називається Конгрес і утворений з двох палат: палати представників і сенату. Перша обирається на 2 роки у складі 435 депутатів по одномандатних округах. Сенатори обираються строком на 6 років, по 2 від кожного штату, але діє принцип ротації: третина сенаторів обирається кожних 2 роки. Засіданнями нижньої палати керує спікер (від партії більшості), у сенаті головує віце-президент. При конгресі діє багато адміністративно-технічних і допоміжних служб, їх загальний штат перевищує 30 тис. осіб. Виконавчу владу здійснює президент. Міністри виконують роль радників президента і не утворюють уряду, це – кабінет президента, його дорадчий орган. Отже, посади прем'єр-міністра в США немає, цю роль виконує президент. У кабінеті президента питання вирішуються не голосуванням: рішення приймає президент. Віце-президент суттєвих повноважень не має, він лише заміщує президента і виконує його доручення. Під керівництвом президента США, окрім міністрів, працюють різні відомства, деякі з них мають важливіший статус, ніж міністерства (наприклад, Рада національної безпеки). Президент і віце-президент обираються опосередкованим шляхом терміном на 4 роки. Та сама особа не може бути обрана президентом більше двох разів (це стосується також і віце-президента).

Кабінет президента в США називають не урядом, а адміністрацією президента. Нині сюди належать керівники 14 міністерств, 3 міністри без портфеля, у т. ч. постійний представник США в ООН. Кількість різних відомств, що належать до адміністрації Президента США, досягає декількох сотень, при цьому головні з них він очолює сам (Рада з національної безпеки, Рада з економічної політики та ін.).

У США функціонують дві судові системи: федеральна і штатів. Обидві вони є очолювані верховними судами відповідної федерації і кожного штату. Головну роль у судовій системі США відіграє Верховний суд США.

Культурна та релігійна ситуація. Як культурний регіон США є молодим. У ньому синтезувалися англійська мова і культура з культурною спадщиною переселенців з інших країн. За своїм характером це міська стандартизована і технізована масова (тобто демократична) культура. Вирішальну роль у її становленні відіграла преса, радіо, кіно і телебачення, а також автоматична і інша комп'ютерна техніка. Сучасний вплив американської культури в світі дуже значний, причому в інших країнах її сприймають не тільки елітні, але й середні (масові) верстви населення, зокрема молодь.

Гібридна культура Сполучених Штатів визрівала на основі сукупності стійких цінностей та переконань, серед яких на перших місцях були: любов до новизни, бажання бути близьким до природи, свобода пересування, індивідуалізм, схвалення суспільством, наполегливе досягнення мети, непохитне усвідомлення долі. Ці культурні риси в поведінці людей під час становлення міської Америки окреслив Брайан Беррі. «Сільський ідеал» переважав протягом усієї історії США і все ще помітний у стійкому упередженні до проживання в містах. Коли індустріалізація зробила мешкання в місті неминучим, ті, хто міг собі це дозволити, невдовзі переїхали до новостворених передмість, де в напівміському оточенні стала неможливою певна форма сільського життя (близько до природи). Фрагментарна житлова мозаїка метрополісів, що складалася з міриадів різних кварталів, спонукала до мобільності без перешкод, оскільки життя середнього класу обертається навколо індивідуального та родинного досягнення мети, а саме – доступу в наступний вищий прошарок суспільства. Для більшості американців ці досягнення були доказом того, що вони змогли домогтися своїх цілей завдяки важкій праці й наполегливості, і того, що вони здатні реалізувати свою долю, досягаючи американської мрії – домоволодіння, багатства і цілковитого бізнесового, фахового та родинного задоволення.

Національний характер американців склався під впливом їхньої історії. По-перше, це були прості люди, які повинні були долати всебічні негаразди на багатющій, на новій та суворій

землі. Звідси витікає така риса, як демократичність у відносинах між самими американцями, незважаючи на те, на яких постах вони знаходяться. Ось чому самого Президента США по-свійськи називали Білл (а не повним ім'ям Уільям) Клінтон. На американській землі ніколи не було феодалських відносин, кріпацтва, відповідно титулів барона, графа, князя тощо. Друга риса – відкритість, оскільки всі були рівними, з рівними можливостями та підставами. Третя риса – сміливість, оскільки завоювали нові землі були під силу тільки людям сміливим, навіть авантюристам. Четверта риса – індивідуалізм, оскільки тут не було ні феодалізму, ні тоталітаризму, ні монархізму, щоб привчити людей до перебування в ролі покійного стада (селянські общини, колгоспи). Кожний американець на початкових стадіях формування американської держави мав усі підстави, щоб зробити «себе сам» – величезні території, величезні багатства, величезні можливості – і жодних обмежень щодо індивідуальних ідей. Кожний реалізував себе сам за відомим англійським прислів'ям «live and let live» – «Живи сам і не шкодь іншим». П'ята риса – працьовитість, фаховість, оскільки реалізувати себе в умовах «Нового світу» ледацюги просто не могли, тут треба було працювати, і то тяжко, не чекаючи допомоги зі сторони родичів з інших країн, які залишились далеко позаду – в Європі. Можна додати ще багато позитивних рис американського національного характеру, але й названі у великій мірі пояснюють, чому ця країна зайняла провідні позиції в сучасному світі і міцно їх втримує, незважаючи на різноманітні негативи природного, політичного, соціально-економічного характеру, з якими постійно доводиться боротися. Причому деякі проблеми Америка створює собі сама, як це було, для прикладу, у випадку В'єтнамської війни. Недарма, меморіал ветеранів цієї війни у Вашингтоні побудований нижче поверхні землі – у спеціально викопаному заглибленні. Зрозуміло, що є регіональні відмінності американського національного характеру, так письменниця Еліс Адамс виділяє південну витонченість (що залишилась у спадок від аристократів Півдня, які ніяк не хотіли скасувати рабство і через це програли Громадянську війну 1865 – 67 рр.), інтелігентність Нової Англії (яка вважала і досі вважає себе за найбільш освічену та історично свідому частину Штатів) та пригодницько-авантюристичний дух Заходу (населення якого відвоювало собі ці землі у відчайдушній боротьбі (часто – бійці) з суперниками, чи то були місцеві індіанці, іспанські конкістадори, російські колоністи (в останніх їхні володіння просто викупили).

Хоча лінгвістична варіантність відіграє помітнішу роль у Канаді, ніж у США, для більш ніж 1/8 населення країни головна мова – не англійська, а якась інша. Але й англійська мова в США – особлива, це так зв. «Американська англійська». «Винна» в цьому знову ж таки історія США, зокрема періоду Громадянської війни. З точки зору лінгвістики у ній протистояли дві сторони: одна – з гарною рафінованою англійською (південні рабовласники), інша – зі спрощеною простонародною англійською (простий люд з Півночі або так зв. «янки»). Історія довела, що перемогу отримали янки, на підставі вимови яких і сформувався сучасний американський варіант англійської мови. Хоча регіональні мовні відмінності зберігаються і нині, взяти, для прикладу, Південь та Нову Англію.

Калейдоскоп релігійних вірувань Північної Америки з панівною християнською релігією також має важливі просторові відмінності. Населення багатьох великих протестантських віросповідань зосереджене в окремих районах. Південні баптисти проживають у південно-східному квадранті США, лютерани – у верхній частині Середнього Заходу і на півночі Великих рівнин. Мормони компактно живуть на захід від Скелястих гір з осередком у штаті Юта. Римо-католики найбільше зосереджені у метрополісах Промислового поясу, Нової Англії та в прикордонній смузі з Мексикою. Юдаїзм є дуже агломерованою релігійною групою, найбільші громади якої зосереджені в містах і передмістях мегалополісів Південної Кароліни, Південної Флориди, Південної Каліфорнії та Середнього Заходу.

При цьому слід мати на увазі, що офіційної релігії в США не існує взагалі, а будь-яке насадження релігії заборонено Конституцією, яка однозначно відділяє релігію від політики. Американці мають право сповідувати будь-яку релігію або жодної. Свобода совісті дозволяє навіть вигадати власну релігію. Заснувати релігію може будь-який охочий. Іноді це дає неабиякий прибуток, оскільки релігійні заклади не сплачують податки і пожертви на них також не підлягають оподаткуванню. Таким новим церквам дають назви типу Господньої церкви, Церкви життя, Біблії-скелі тощо. Концентрують ці «нові церкви» у т. зв. «біблійському поясі», який починається приблизно у південній частині Східного узбережжя і поширюється до Міссісіпі та Канзасу.

Господарські структури, моделі господарського розвитку, комплекс зовнішньоекономічних зв'язків. США – високо розвинута постіндустріальна країна. Її господарство характеризується комплексним розвитком усіх сучасних виробництв, однаково високим рівнем розвитку як виробничих, так і галузей сфери послуг, новітніми технікою і технологією, високим рівнем освіти населення, продуктивності та організації праці.

Ринкова економіка США поєднує державну, велику корпоративну та дрібну приватну власність. До державної власності належать інфраструктурні об'єкти (транспортні, комунікаційні, енергетичні, екологічні, освітні, наукові) та військові об'єкти, їй припадає 300 млн. гектарів земель (майже 1/3 площі країни). Вирішальну роль у матеріальному виробництві та сфері послуг відіграють великі корпорації. За рейтингом «Fortune Global 500» із 500 найбільших транснаціональних корпорацій світу 176 були американськими (35%, 2005 р.). Це зокрема «Exxon Mobil» (1-ше місце в рейтингу), «Wal-Mart Stores» (2-ге місце), «General Motors» (5-те місце), «Ford Motor» (9-те місце), «General Electric» (11-те місце), «Procter & Gamble» (81-е місце), «Boeing» (91-е місце), «Pfizer» (101-е місце) та ін.

Дрібна приватна власність найбільш поширена в сфері торгівлі, громадського харчування та обслуговування. Важливим складником господарства став сектор наукових досліджень. Характерною рисою США є наявність потужного військово-промислового комплексу. Військові замовлення уряду істотно впливають на розвиток цілих галузей і територій.

За підсумками річного звіту Світового економічного форуму (WEF) про перспективи розвитку 125 країн світу, найбільш конкурентоспроможною у 2005 р. була визнана економіка США, проте вже в 2006 р. вона поступилася першістю Швейцарії та відійшла на шосте місце. Головними критеріями оцінок конкурентоспроможності WEF є макроекономічні показники, рівень державного регулювання та впровадження високих технологій. Втрата Сполученими Штатами лідерських позицій пов'язана із значними витратами на національну безпеку й оборону, планами уряду на подальше зниження податків, а також із реформуванням галузі охорони здоров'я, пенсійної системи. Незважаючи на це, економіка США залишається однією з найвисокорозвинутіших у світі (табл. 1). Станом на 2006 р. у структурі ВВП США 80% припадає на сферу послуг, 14% – на промисловість, 5% – на будівництво, 1% – на сільське господарство. Отже сучасна галузева структура господарства США відображає в повній мірі її постіндустріальний характер (табл. 2).

Таблиця 1. Основні показники економічного розвитку США

№

Показники

1960

1970

1980

1990

2000

1

Динаміка ВВП (%)

2,77

2,8

2,7

2,85

3,9

2

ВВП на душу населення (\$)

2781

5097

12254

21860

28789

3

Частка промисловості у ВВП (%)

38

34

30

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

28

26

4

Частка с/г у ВВП (%)

3

3

2

2

2

5

Частка послуг у ВВП (%)

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

59

63

68

70

72

6

Золотовалютні резерви (млрд. \$)

...

...

57,8

60,27

70,71

7

Військові витрати як частка ВВП

6,7

6,5

6,4

4,8

3,3

8

Частка витрат на освіту у ВВП (%)

3,1

3,2

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

6,9

5

4,7

9

Частка витрат на охорону здоров'я у ВВП (%)

5,2

5,6

7,4

7

24,6

10

Частка витрат на науку у ВВП (%)

6,1

6,4

6,5

7,1

7,2

11

Експорт (млн. \$)

20746

37462

211418

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

536058

933906

12

Імпорт (млн. \$)

16317

35863

381362

615992

1098180

13

Інвестиції в країну (млрд.\$)

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

...

...

11,96

47,92

321,27

14

Інвестиції країни (млрд.\$)

...

...

6,71

29,95

159,21

15

Капітал банків (млрд. \$)

...

...

693,74

755,41

1264,29

Таблиця 2. Галузева структура господарства США (2004 р.)

Галузі

Частка у ВВП, %

Частка зайнятості, %

Сільське та лісове господарство, рибальство

1,0

1,6

Добувна промисловість

1,3

0,4

Обробна промисловість

12,7

11,8

Будівництво

4,6

7,7

Послуги, у т. ч.

80,4

78,5

Інформаційні

4,7

2,5

Професійні та науково-технічні

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

6,7

6,0

Транспортно-складські

2,9

4,2

Комунальні (включаючи енергетику)

2,1

0,8

Торгово-фінансові, освітні, медичні, з управління й оборони

64,0

65,0

Всього

100,0

100,0

Абсолютні показники

11735 млрд., \$

139,3 млн. чол.

Сфера послуг, яка домінує в галузевій структурі господарства США, розвинута практично в усіх напрямках. Це традиційні банківська справа, страховий бізнес, торгівля, туризм, медицина й освіта. Останнім часом пріоритет отримали консалтингові, маркетингові, логістичні та управлінські послуги, а також нові інформаційні технології (табл. 3).

Таблиця 3. Показники розвитку інформатизації в США

Показники інформатизації

1960

1970

1980

1990

2000

Кількість користувачів Інтернету на 1000 осіб

-

-

216

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

350

720

Кількість телеприймачів на 1000 осіб

310

403

676

800

820

Кількість радіоприймачів на 1000 осіб

941

1380

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

1973

2084

2095

Кількість комп'ютерів на 1000 осіб

-

-

194

312

700

Кількість телефонних підключень на 1000 осіб

...

США

Автор: Administrator

Вівторок, 21 вересня 2010 10:55 - Останнє оновлення Вівторок, 21 вересня 2010 11:33

...

494

545

644

Кількість мобільних телефонів на 1000 осіб

-

-

-

165

340

Кількість щоденних газет на 1000 осіб

Сфера послуг забезпечує до 78,5% зайнятості населення. Одночасно зі зростанням кількості зайнятих у сфері нематеріального виробництва відбувається звільнення робочих місць у промисловості з огляду на підвищення продуктивності праці, автоматизацію та механізацію робочих місць. Найбільша частка зайнятих спостерігається в галузі освіти та охорони здоров'я (29 млн. осіб), оптовій та роздрібній торгівлі (21 млн. осіб). Важливим складником господарства США в другій половині XX ст. стали наукові дослідження та військово-промисловий комплекс. Витрати на науку перевищують \$170 млрд., а воєнні асигнування досягають \$310 млрд. (2005 р.).

Розміщення більшості галузей невиробничої сфери США збігається з розміщенням населення. Це, зокрема, стосується торгівлі та громадського харчування, освіти, медицини, автосервісу, персональних послуг. Представництва компаній з надання фінансових, ділових, професійних послуг концентруються у великих містах – метрополісах, значення і статус яких визначаються тепер не стільки матеріальним виробництвом, скільки розмірами нематеріальної сфери. Саме у великих метрополісах зосереджені штаб-квартири промислових та торговельних корпорацій, банки, страхові, транспортні та туристичні компанії. Тут же знаходяться головні видавництва та редакції газет та журналів, рекламні агенції, радіо й телестудії, великі культурні та спортивні комплекси, готелі та так звані «місця інтересу»: фешенебельні магазини, салони, театри,

концертні зали, музеї тощо. Одночасно в процесі субурбанізації намітилася тенденція переміщення деяких установ, у т. ч. штаб-квартир корпорацій, з «даунтаунів» метрополісів у їхні передмістя.

Нині серед галузей нематеріальної сфери на перше місце вийшла група наукомістких послуг, де зайнято вже понад 3 млн. осіб. Їх надають дослідні установи, лабораторії, корпорації, урядові установи й університети. Швидко розвивається мережа комп'ютерних центрів, банків даних і мережа Інтернет. Найбільшими центрами наукомістких послуг залишаються метрополіси, насамперед на Півночі США. Одночасно значну активність у цьому напрямку проявляють раніше маловідомі центри, особливо на Півдні і Заході. Місцями розміщення суперкомп'ютерних центрів США стали Ітака в штаті Нью-Йорк, Пітсбург в штаті Пенсильванія, Урбан-Шампейн в штаті Іллінойс, Боулдер в штаті Колорадо, Сан-Дієго в штаті Каліфорнія. З 28 американських центрів космічних досліджень, підготовки та випробувань лише 7 знаходяться на Півночі, 13 – на Півдні, 8 – на Заході. У цілому сучасні тенденції розміщення нематеріальної діяльності, передусім наукомістких послуг, більше сприяють розвитку Півдня і Заходу, ніж Півночі.

Не повсюдним (спорадичним) розміщенням визначається діяльність, пов'язана з природною та культурною спадщиною. Природна спадщина США багата і різноманітна, в той час як культурно-історична, порівняно з країнами Європи та Азії, – молода. Ставлення до них дуже дбайливе. Служба національних парків, крім власне національних парків, охоплює національні історичні парки і місця, поля битв часів американської революції та Громадянської війни, національні меморіали й монументи, національні дороги, узбережжя, долини, річки, туристичні стежки, а також національні рекреаційні зони. Всього – майже 370 об'єктів. Знаходяться вони по всій території: природних об'єктів більше на Заході, культурно-історичних пам'яток – на Сході. Серед курортних місцевостей найпопулярнішими є Флорида і Гаваї. Флорида – центр масового відпочинку, тоді як переліт на Гавайські острови коштує дорого. Серед розважальних центрів найвідоміші Голівуд та Діснейленд у Каліфорнії, Лас-Вегас у штаті Невада та Діснейворлд на Флориді. Найбільший туристичний центр США – столичне місто Вашингтон, яке щорічно відвідують понад 20 млн. осіб. Переважно це американці, зокрема молодь, а туризм у Вашингтоні має яскраво виражений патріотичний та пізнавальний характер: молоде покоління насамперед знайомлять з пам'ятками американської історії, меморіалами та монументами на честь Джорджа Вашингтона, Томаса Джеферсона, Авраама Лінкольна та інших національних діячів. Зокрема у Вашингтоні найбільш відомі п'ять визначних туристичних пам'яток, які зображають на всіх місцевих сувенірах. Це Білий Дім, Капітолій, Монумент Вашингтона, Меморіал Лінкольна та Меморіал Джеферсона.

Отже в результаті систематичного випереджувального зростання виробництва послуг

впродовж минулого сторіччя економіка США на початок ХХІ ст. сформувалася й функціонує як економіка послуг: на частку цієї сфери припадає 4/5 ВВП та загальної кількості зайнятих у господарстві.

Але базовими галузями господарства США залишаються добувна та обробна промисловість. Добувна промисловість має підставою розвитку потужну мінерально-сировинну базу, яка включає понад сто видів корисних копалин. З них найбільшу частку в обсязі продукції добувної промисловості за вартістю складають енергоносії (90%): нафта, вугілля, природний газ, уран. США посідають друге місце в світі за видобутком вугілля, а їхня частка в його світових запасах – 23%. Видобуток кам'яного вугілля становить 820 млн. т, нафти – 360 млн. т, природного газу – 550 млрд. м³, залізної руди – 60 млн. т. Близько 75% видобутку руд металів припадає на залізну руду та мідь. За видобутком руд кольорових металів США посідають друге місце, а за обсягами виробництва металів – перше. США відомі також видобутком золота – друге місце в світі (після ПАР) – 320 тис. т / рік. Добувна промисловість тісно пов'язана з енергетикою. Нині в енергобалансі країни 40% припадає на нафту, 25% – на природний газ, 23% – на вугілля, 12% – на гідро, атомну та геотермальні джерела енергії. Вугілля використовується насамперед, як паливо на теплових станціях, природний газ у комунальному господарстві та (частково) у місцях видобутку на ТЕС, нафта – як пальне для двигунів. Щорічне виробництво електроенергії вже перевищує 3000 млрд. квт-год/рік і продовжує зростати.

Географія вугільної промисловості США охоплює головний вугільний басейн – Аппалацький, який за розмірами, геологічними умовами, якістю вугілля та вигідністю розташування, а також за кількістю вже видобутого вугілля не має рівних в світі. Продовжується експлуатація Східного Внутрішнього басейну в штаті Іллінойс. Новий район вуглевидобутку нині формується на захід від р. Міссісіпі, в Скелястих горах. Нафту і природний газ видобувають в чотирьох районах; Галф, Мідконтинент (внутрішня частина штатів Техас і Оклахома), Каліфорнія та її шельф, північне узбережжя Аляски. Головний залізорудний басейн США знаходиться біля оз. Верхнє. Це один з найбільших світових центрів видобутку залізної руди, що експлуатується вже понад 100 років. Уран та більшість кольорових та рідкісних металів видобувають у Кордильєрах, фосфорити – на Флориді і в штаті Північна Кароліна, калійні солі – в штаті Нью-Мексико.

Географія енергетики США характеризується тим, що теплові електростанції розміщені біля споживачів. Атомна енергетика найбільше значення має в Північно-східному мегаполісі, Західному Приозер'ї, Аппалацькому Підмонті та на Флориді. Районами розвиненої гідроенергетики стали басейни річок Колумбія на північному Заході, Теннессі на Камберленд в Аппалачах, Сакраменто і Сан-Хоакін у Каліфорнії. Використовується також потенціал річок Міссурі та Колорадо. Геотермальна станція потужністю 1 млн. квт

діє в Долині гейзерів у Каліфорнії.

Основа матеріального виробництва США – обробна промисловість. У її складі за вартістю частка харчової галузі дорівнює 15%, легкої – 5%, деревообробної – 3%, паперової та поліграфічної – 10%, хімічної – 20%, металургії – 5%, машинобудування – 40%. США тримають світову першість за обсягами виробництва автомобілів, сільгоспмашин, комп'ютерів. Географічно обробна промисловість США зародилася в Новій Англії і потім поширилася на Північний Схід і далі – в Приозер'я. Вже перед Першою світовою війною тут сформувався величезний «промисловий пояс»: Бостон–Балтимор–Сент-Луїс–Мілуокі. Південь та Захід довгий час відставали в промисловому розвитку. У другій половині ХХ ст. становище змінилося. Сучасне розміщення обробної промисловості практично збігається з розміщенням населення. На Півночі, як і раніше, вона зосереджена в «промисловому поясі». На Півдні найбільші її осередки на Аппалацькому Підмонті і на узбережжі Галфу, на Заході – в Каліфорнії та на Північному Заході. Якщо в 1950 р. на Північ припадало 72% промислової продукції, на Південь – 20 і на Захід – 8%, то нині відповідно 50, 33, та 17%. Найбільшими промисловими центрами США є Нью-Йорк, Чикаго, Лос-Анджелес, а також Бостон, Філадельфія, Клівленд, Детройт, Сент-Луїс, Даллас, Форт-Уорт і Хьюстон.

На розміщення традиційних галузей обробної промисловості насамперед впливали сировинно-транспортний чинник, дешева робоча сила та ринки збуту. Нові наукомісткі галузі орієнтуються у своєму розміщенні на наукові установи, наявність кадрів вищої кваліфікації і екологічно чисте природне середовище. Нині вони найбільше концентруються на Атлантичному узбережжі і півночі Каліфорнії. Зокрема останній район відомий своєю «Силіконовою долиною» – найбільшим світовим кластером підприємств електронної промисловості, що територіально сконцентрувалися навколо Стенфордського університету в м. Пало-Альто. Нині тут працюють 10 тис. закладів електронної галузі США, у т. ч. такі відомі компанії як «Sun», «Apple», «Cisco Systems», «Dell» та інші. Але й поза цими двома ареалами багато окремих міст, де новітні виробництва дістали значний розвиток.

Головною перевагою **сільського господарства** США є його висока продуктивність та товарність. Ефективності сільського господарства сприяє наявність розвиненого агропромислового комплексу (агробізнесу),

який охоплює виробництво сільськогосподарської техніки та хімікатів, зберігання, переробку, транспортування і збут продукції. Як наслідок, зайнятість безпосередньо в сільському господарстві є мінімальною до 2,8 млн. осіб (1,4 млн. фермерів та 0,8 млн. найманих робітників) і продовжує зменшуватися. Тобто зараз на одного працюючого припадає понад 70 га

орних земель і 85 га пасовищ. Для американських ферм із самого початку існування була характерна висока товарність. Нині вона практично досягає 100%, тобто всі потрібні продукти фермер купує в крамниці. Сільське господарство США є багатогалузевим. Головну роль відіграють і землеробство, і тваринництво. Площа орних земель – 180 млн. га, природних пасовищ – 220 млн. га. Понад 18млн.га у посушливій західній частині країни штучно зрошуються. У землеробстві головними є кормові культури: кукурудза, сорго, ячмінь, сіяні трави. Найвідомішим є «кукурудзяний пояс», що знаходиться на Центральних рівнинах у межиріччі Огайо та Міссурі (штати Айова та Іллінойс). Це територія площею 600 тис. км², з вегетаційним періодом до 200 днів, високими літніми температурами й опадами 600 – 1000 мм на рік, багатими на азот ґрунтами. Тут щороку вирощують 200 – 230 млн. т кукурудзи, або 2/5 її світового збору.

«Пшеничний пояс» – це відомі американські степи-прерії, що простягаються в територіальному напрямку від Техасу на півдні до кордону з Канадою на півночі вздовж 100-го меридіану зах. довготи. Пшениці, як продовольчого зерна, одержують щороку 60 – 80 млн. т. У південній частині «пшеничного поясу» вирощують озиму, в північній – яру пшеницю. Головними штатами його є Канзас, Північна Дакота. Рис вирощують на Півдні, у долині Міссісіпі та в Каліфорнії. З олійних культур поширені соя, арахіс і (останнім часом) соняшник. До Другої світової війни США були головним імпортером олії, тепер завдяки сої, вони стали її головним експортером. У північних штатах вирощують цукрові буряки, в дельті Міссісіпі, на Флориді та Гавайських островах – цукрову тростину.

Збір картоплі, як і її споживання, порівняно незначні. Проте вирощування овочів і фруктів є одним з найбільших у світі. Колись овочі і фрукти вирощували на кожній фермі, тепер – тільки в спеціалізованих районах. Такими спеціалізованими районами овочівництва та садівництва стали південне узбережжя Великих озер, Приатлантична низовина, Флорида, узбережжя Галфу, Каліфорнія, штати Орегон та Вашингтон. Тютюн вирощують на схилах Аппалацьких гір у штатах Північна Кароліна та Кентуккі. «Бавовницький пояс» – колись суцільна смуга Півдня від Атлантики до Техасу – тепер перемістився на захід і перетворився на декілька окремих ареалів у долині Міссісіпі, штатах Техас, Нью-Мексико, Аризона і Каліфорнія.

Тваринництво (скотарство) США має чудову кормову базу (кормове зерно, сіяні і природні пасовища). Переважає м'ясний напрямок. Найбільша концентрація великої рогатої худоби м'ясної породи має місце на Великих рівнинах – штати Техас, Оклахома, Канзас і Небраска. Тут її утримують на спеціалізованих ранчо і фермах, які стали відгодівельними підприємствами промислового типу – «фабриками м'яса». Бройлерне господарство характерне для південних схилів Аппалачів і плато Озарк (штати Арканзас, Міссісіпі, Алабама і Джорджія). Молочні зони формуються навколо великих міст. На Північному

Сході і в Приозер'ї вони зливаються. Західне Приозер'я, особливо штат Вісконсін, є основним постачальником масла і твердих сирів. Вирощування свиней – спеціалізація «кукурудзяного поясу».

Сучасна географія сільського господарства США складалася поступово в процесі колонізації території і змін у структурі самої галузі. Продовжує вона змінюватися і тепер. При цьому головним чинником стала орієнтація на найбільш сприятливі кліматично-ґрунтові умови з наступним транспортуванням продукції навіть на далекі відстані. Зараз частка Півночі в сільськогосподарському виробництві становить 45%, Півдня – 32% і Заходу – 23%. Найважливішою зоною слід вважати Середній Захід (2/5 виробництва при 1/4 площі «суміжних штатів»). Сюди заходить західна частина «молочного поясу», повністю кукурудзяний та пшеничний пояси і північні рівнини з їх скотарством.

США характеризуються і розвиненою транспортною системою, у якій представлені всі види. У вантажоперевезеннях на першому місці – залізничний транспорт, у пасажироперевезеннях – авіаційний та автомобільний. Довжина залізничних шляхів – 222000 км, а їх густина 237 км/10000 км². Кількість легкових авто майже 150 млн. Каркас залізничних автошляхів утворює невелика кількість широтних та меридіональних напрямків, які отримали назву «транспортних коридорів». Чотири широтні «коридори» беруть початок у містах Мінеаполіс–Сент-Пол, Омаха, Канзас-Сіті та Новий Орлеан. Серед меридіональних «коридорів» – напрямки Нью-Йорк–Флорида, Чикаго–Майямі, Лос-Анджелес–Сіетл. Залізниці, шосе (хайвеї) і трубогони зв'язують США з Канадою та Мексикою. Серед внутрішніх водних шляхів найбільше значення мають система Міссісіпі–Огайо, Великі озера і канали. Серед останніх найважливіші Іллінойський канал (з'єднує озеро Мічиган з р. Іллінойс, притокою Міссісіпі), Ері-канал (озеро Ері – річка Мохок, притока Гудзону), канал Томбігбі (з'єднує річки Теннессі та Томбігбі, дає вихід у Мексиканську затоку), канал Делмарва (через однойменний півострів, з'єднує напругу Філадельфію та Балтімор). Значними портами на Великих озерах є Дулут–Сьюперіор, Чикаго–Індіана–Харбор, Толідо-Детройт, Буффало, а в басейні Міссісіпі – Піттсбург, Сент-Луїс, Новий Орлеан.

Розгалужена мережа трубо гонів з'єднує місця видобутку та споживання нафти та газу. США мають значний торговий флот. Найбільші морські порти – Нью-Йорк, Новий Орлеан, Х'юстон, Лос-Анджелес. У морських комунікаціях значну роль відіграє Панамський канал, через який здійснюється морський зв'язок між східним і західним узбережжям країни. Особлива роль у США належить автотранспорту. Насиченість країни автомобілями найвища в світі і продовжує зростати. Територія США вкрита густою мережею асфальтованих доріг. Серед них особливу роль відіграє система міжштатних суперавтошляхів, які з'єднують між собою всі міста з населенням понад 50 тис. чол.

Широкий розвиток авіаційного пасажирського транспорту в США пов'язаний як з високим рівнем розвитку країни, так і з розмірами її території, географічним положенням. Діючих аеропортів у США – 14720, серед них виділяють чотири найбільші – це аеропорти в метрополісах Чикаго, Даллас–Форт-Уорт, Атланта і Лос-Анджелес, які посідають перші місця в світі за кількістю прибулих і відправлених пасажирів. Широко розвинені місцеві, т. зв. комп'ютерні лінії, які з'єднують малі населені пункти. Зростає також обсяг перевезення вантажів, передусім термінових, цінних і таких, що швидко псуються.

Найбільшими комплексними транспортними вузлами США є великі метрополіси, географічне положення яких є центральним щодо найважливіших територій або країн у цілому. Це Нью-Йорк, Філадельфія, Вашингтон–Балтимор, Бостон у Північно-Східному мегаполісі, Сан-Франциско, Лос-Анджелес і Сіетл на Тихоокеанському узбережжі, Чикаго, Даллас–Форт-Уорт і Атланта всередині країни.

Зовнішньоекономічні зв'язки в господарстві США відіграють обмежену роль, так експортна квота складає 8%, імпортна 10%, відтак зовнішньоекономічна квота дорівнює всього 18%. Але абсолютні показники експорту та імпорту США за вартістю величезні і займають істотне місце в світовому експорті (18%) та імпорті (13%). США експортують виробниче обладнання й машини, літаки й аерокосмічну техніку, зброю, вугілля, пшеницю, кормове зерно, сою, бавовну, тютюн, м'ясо птиці. США є найбільшим у світі експортером наукомістких товарів, ліцензій і патентів (56,6% світового обсягу). З іншого боку, США є найбільшим світовим експортером і сільськогосподарської продукції, так на експорт йде від 1/4 до 2/3 збору пшениці, кукурудзи, соєвих бобів, арахісу, бавовни, необробленого тютюну, і їхня частка у відповідному світовому експорті коливається від 1/6 (тютюн) до 3/4 (кукурудза і соя). В імпорті переважає продукція обробної промисловості. Важливими тут є товари промислового призначення, паливо і сировина, руди і метали, ліс, а також товари споживчого призначення, такі як текстиль, білизна, взуття, дорожні речі, іграшки, годинники, фотоапарати, автомашини, аудіо- та відео системи. Також довозять чай, каву, цукор, м'ясо, рибу, папір і паперові вироби, чимало техніки побутового призначення. Серед економічних партнерів Сполучених Штатів найважливішими є сусіди Канада і Мексика, а також країни Західної Європи (ЄС), Японія, Китай і нові індустріальні країни Південно-Східної Азії. Частка США у зовнішньоторговельному обороті України становить в середньому 3,6%. Зате за обсягом прямих іноземних інвестицій в Україну США займають одне з перших місць. Так, в Україні створили свої виробничі філії такі найбільші компанії США як «Coca-Cola», «Procter & Gamble», «Mc Donald's», «Hewlett-Packard», «Cargill» та інші.

